

Vergaderjaar 2005–2006

30 300 VIII

Vaststelling van de begrotingsstaat van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (VIII) voor het jaar 2006

Nr. 270

BRIEF VAN DE MINISTER VAN ONDERWIJS, CULTUUR EN WETENSCHAP

Aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal

Den Haag, 18 september 2006

Hierbij stuur ik u de aan uw Kamer toegezegde voortgangsrapportage over Cultuur en School. Deze rapportage bevat tevens de beleidsreactie op het gezamenlijke advies van de Raad voor Cultuur en de Onderwijsraad «*Onderwijs in cultuur. Versterking van cultuureducatie in primair en voortgezet onderwijs*».

Ook geeft de brief de prioriteiten weer op het gebied van cultuureducatie voor de komende periode.

De Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap,
M. J. A. van der Hoeven

1 Inleiding

Bij de begrotingsbehandeling van 2005 is aan uw Kamer een voortgangsrapportage over Cultuur en School toegezegd. Met deze brief, die uiteraard ook een vervolg is op eerdere brieven over dit onderwerp¹, geef ik hieraan invulling. Daarnaast is op 20 april jl. het advies van de Onderwijsraad en de Raad voor Cultuur «Onderwijs in cultuur» verschenen (Kamerstuk 30 300 VIII, nr. 219). Een reactie op dit advies is onderdeel van deze brief. Ook geeft deze brief een blik op de toekomst van cultuureducatie voor de komende jaren.

De opzet van de brief is als volgt. In paragraaf 2 wordt in zijn algemeenheid teruggeblikt op Cultuur en School; welke doelen zijn gesteld en welke resultaten zijn behaald? Aan de hand van het advies van de raden wordt in paragraaf 3 op hoofdlijnen de agenda voor de komende periode geschetst. Paragraaf 4 vormt de afsluiting.

In de bijlagen wordt uitvoerig verslag gedaan op de verschillende onderdelen. Bijlage 1 betreft primair onderwijs, bijlage 2 voortgezet onderwijs en beroepsonderwijs en volwasseneneducatie, bijlage 3 de culturele sector en bijlage 4 deskundigheidsbevordering.

2 Cultuur en School algemeen

Kunst en cultuur zijn van alle tijden en van alle mensen. Cultuur beschouw ik dan ook als een onlosmakelijk onderdeel van het onderwijs. Het onderwijs dient te zorgen voor ontsluiting van basiskennis over kunst en cultuur maar kunst en cultuur ook te benutten als onderdeel van de leeromgeving. Educatie in kunst en cultuur is onontbeerlijk voor de kennis en persoonlijkheidsvorming van leerlingen en hun voorbereiding op een snel veranderende en innovatieve samenleving. Evenzeer is educatie, zowel van jongeren als van volwassenen, een zaak van de culturele instellingen: niet iets extra's maar deel van hun kerntaak.

Het beleid van OCW op het gebied van cultuureducatie heeft zich de afgelopen jaren toegespitst op de *binnenschoolse* cultuureducatie, omdat zo alle jongeren bereikt worden. Op die manier wil Cultuur en School alle kinderen en jongeren in de leerplichtige leeftijd via het onderwijs met kunst en cultuur in aanraking brengen. OCW zet met Cultuur en School in op het bevorderen van de samenwerking tussen scholen en culturele instellingen. Met deze inzet is veel losgemaakt: cultuureducatie is een thema geworden dat leeft in het onderwijs en in de culturele sector. Scholen en culturele instellingen zijn enthousiast en voortvarend met cultuureducatie aan de slag gegaan.

Opbrengsten

De afgelopen jaren heeft het kabinet structureel extra geïnvesteerd in cultuureducatie, oplopend van € 4 miljoen in 2004 tot € 22 miljoen in 2007. Inmiddels komen jaarlijks ruim een half miljoen leerlingen in het voortgezet onderwijs met culturele instellingen in contact, in het primair onderwijs geeft circa 70% van de scholen aan dat er jaarlijks voor de leerlingen meerdere activiteiten georganiseerd worden². Hiermee is niet alleen de rol van het onderwijs intensiever geworden, ook culturele instellingen zijn ondernemender geworden.

- Ongeveer 5800 (ca 80%) scholen voor primair onderwijs nemen inmiddels deel aan de Regeling Versterking Primair Onderwijs, waardoor scholen jaarlijks per leerling € 10,90 extra ontvangen.
- De scholen in het primair onderwijs die sinds 2004 extra budget ontvangen, ondernemen significant meer culturele activiteiten³.
- Ook gemeenten en provincies dragen veel bij aan de extra aandacht

¹ Kamerstukken 29 200 VIII, nr. 143 en 29 800 VIII, nr. 174.

² Sardes, *Cultuur in beweging*, p. 31.

³ Sardes, *Cultuur in beweging*, p. 75.

voor cultuureducatie in het primair onderwijs. Met 30 gemeenten en 12 provincies zijn daarover bestuurlijke afspraken gemaakt. Op basis hiervan vervullen deze partners een sleutelrol bij het stimuleren van de samenwerking tussen scholen en culturele instellingen.

- De cursus interne cultuurcoördinator (ICC) in het primair onderwijs kon rekenen op veel animo. De verwachting is dat aan het eind van het schooljaar 2006–2007 ongeveer 1000 ICC'ers zijn opgeleid. Maar ook voor de opleiding tot trainer van cultuurcoördinatoren was veel belangstelling.
- De voucherbesteding in het voortgezet onderwijs is opgelopen van 59% in 2000/2001 tot ruim 76% in 2004/2005.¹ Scholieren komen zo veel met kunst in aanraking en dankzij de toegenomen aandacht voor erfgoededucatie manifesteert cultuureducatie zich ook nadrukkelijker in de omgeving van de school. In het voortgezet onderwijs hebben CKV leerlingen in 2004–2005 gezamenlijk ruim 1 miljoen culturele activiteiten ondernomen. Hierdoor krijgen steeds meer kinderen en jongeren een steeds bredere kennismaking met cultuuruitingen.
- Uit een peiling van Oberon blijkt voor VO-scholen die werken aan onderwijsvernieuwing (en dat is de overgrote meerderheid van de scholen) cultuur een centraal thema te zijn. In 2006 werkt bijna driekwart van de scholen aan verankering van cultuureducatie in het onderwijs.²

Conclusie

Dankzij de enorme inzet en het enthousiasme van scholen, culturele instellingen, gemeentes en provincies is er veel voortgang geboekt in de afgelopen periode. Daarbij waren drie uitgangspunten leidend:

1. Ruimte voor cultuur op school: Daarom is in de eerste plaats ingezet op het versterken van het beleidsvoerend vermogen van scholen, met als belangrijke accenten de positie van de (cultuur)docent en doorlopende leerlijnen.
2. Samenwerking tussen de culturele instellingen en het onderwijs: Zo is gestimuleerd dat scholen en culturele instellingen vraag en aanbod in cultuureducatie beter op elkaar afstemmen.
3. Samenhang in overheidsbeleid: Er zijn afspraken gemaakt met gemeenten en provincies over het tot stand brengen van randvoorwaarden zoals informatievoorziening en netwerken die aan de basis liggen van de versterking van cultuureducatie in het onderwijs.

3 Schets voor de toekomst

In het najaar van 2005 heb ik de Onderwijsraad en de Raad voor Cultuur gevraagd een gezamenlijk advies uit te brengen over hoe de aandacht voor cultuureducatie en de verankering daarvan in het schoolbeleid kan worden bestendigd en vergroot. Het in april 2006 uitgekomen advies «Onderwijs in Cultuur. Versterking van cultuureducatie in primair en voortgezet onderwijs» heb ik ervaren als een ondersteuning van mijn beleid. «Culturele vorming is meer dan ooit van belang, nu kinderen en jongeren opgroeien in een maatschappij die zich kenmerkt door enerzijds een culturele overvloed en anderzijds een cultureel tekort. Het onderwijs speelt een cruciale rol bij de kennismaking met het omvangrijke cultuuraanbod met zijn zeer uiteenlopende betekenissen», zo stellen de raden. Ook spreekt uit het advies duidelijk het belang van professionaliteit en deskundigheid van docenten en educatieve medewerkers maar ook dat van het werken aan structurele verankering van cultuureducatie in de onderwijs- en culturele instellingen.

Zowel vanuit de onderwijssector als het culturele veld heb ik de nodige reacties op dit advies mogen ontvangen. Deze reacties zijn in meerderheid positief, in het bijzonder over de gezamenlijkheid van het advies, dat

¹ De meest recente cijfers in de rapportages van CJP betreffen altijd het voorgaande schooljaar in verband met de afrekening door culturele instellingen van hun vouchers.

² Oberon, *Monitor cultuureducatie voortgezet Onderwijs*, p. 6.

onderstreept dat cultuureducatie een zaak is van zowel scholen als culturele instellingen. Bij de totstandkoming van deze brief zijn de reacties die ik heb ontvangen zoveel mogelijk betrokken.

Korte samenvatting advies raden

De raden stellen niet zozeer radicale wijzigingen van beleid voor als wel het continueren daarvan en het borgen van de resultaten. Ik ben blij met de steun van de raden. Het voortzetten van wat al gebeurde, is niet genoeg. Er is veel inzet nodig om cultuureducatie werkelijk in het hart van het onderwijs en de culturele instellingen te verankeren.

Er is de laatste jaren hard gewerkt om te zorgen voor een brede basis waarbij alle scholen in staat worden gesteld om met cultuureducatie aan de slag te gaan en waarbij cultuureducatie zowel bij scholen als bij culturele instellingen in beleid en praktijk bestendigd raakt. Maar er moet nog meer gebeuren. Naast aandacht voor het onderhoud van de verankering wil ik de *bindende werking van cultuureducatie* onderstrepen. Om deze bindende werking maximaal te laten gelden, is het van belang dat zoveel mogelijk Nederlanders gebruik kunnen maken van hoogwaardige voorzieningen. Met name de *actieve participatie van jongeren* (zowel binnen- als buitenschools) vind ik daarbij van belang. Tot slot is de *kwaliteit van cultuureducatie* een belangrijk aandachtspunt. Deze drie hoofdlijnen zijn dan ook leidend in de komende periode waarin een volgende fase aanbreekt in het versterken van cultuureducatie in Nederland.

Bindende werking van cultuureducatie

Zonder af te doen aan de intrinsieke waarde van cultuur ziet het kabinet cultuureducatie steeds meer in relatie tot thema's als de Brede School, burgerschap, culturele diversiteit, sociale cohesie, integratie en de maatschappelijke rol van de school. Kunst en cultuur leveren mensen naast *individuele* verrijking ook *gedeelde sociale ervaringen* op. Deze betekenis van cultuur is niet toevallige «bijvangst». Een samenleving kan simpelweg niet functioneren zonder kunst en cultuur. Daarom moet je mensen daar zo vroeg mogelijk vertrouwd mee maken. Dat is een rol van ouders maar ook van het onderwijs en culturele instellingen.

Uit onderzoek naar cultuureducatieve programma's dat in 2004 in opdracht van UNESCO is uitgevoerd in zestig landen, blijkt dat cultuureducatie wereldwijd van grote waarde is voor het leerproces van jonge kinderen¹. Cultuureducatie versterkt de onderlinge samenwerking, het respect, de verantwoordelijkheid, tolerantie en waardering van *alle* betrokkenen. Bovendien verstevigt cultuureducatie, in welke vorm dan ook, het sociale en culturele onderlinge begrip². In de komende periode wordt Cultuur en School daarom meer met deze maatschappelijke thema's verbonden.

Actieve participatie van jongeren

Goede cultuureducatie gaat verder dan een kennismaking. Juist vanwege resultaten die in de afgelopen jaren geboekt zijn, en met aandacht voor het onderhoud van de verankering van deze resultaten, moeten we ook een volgende stap durven zetten. Ik richt mij daarbij met name op de *actieve* cultuurdeelname door jongeren, de cultuurdragers van de toekomst. Wie na een eerste kennismaking op school enthousiast is gemaakt om zelf cultureel actief te worden, moet gebruik kunnen maken van toegesneden, kwalitatief hoogwaardige faciliteiten zoals muziekles, dansworkshops en theaterklassen. Hoewel deze faciliteiten op veel plaatsen in Nederland aanwezig zijn, maak ik mij zorgen om de toekomst van deze voorzieningen. Naast bezuinigingen in een aantal gemeenten,

¹ Bamford, A., *The Wow factor; global research compendium on the impact of the arts in education*, (2004) Munster Waxmann.

² Bamford, A., *The Wow factor; global research compendium on the impact of the arts in education*, (2004) Munster Waxmann, p. 144.

zijn er ontwikkelingen die de positie van met name lokale instellingen, zoals de centra voor de kunsten, in de toekomst zullen veranderen. Dit heeft onder andere te maken met de sterk veranderende vraag vanuit het onderwijs en het vervagen van de grens tussen binnenschoolse en buitenschoolse cultuureducatie (Brede School).

Om al deze ontwikkelingen in hun samenhang te bezien zal ik in aanvulling op het advies van de Onderwijsraad en de Raad voor Cultuur een onderzoek laten verrichten naar de voorwaarden waaronder ook in de toekomst de actieve deelname aan cultuur optimaal kan worden gewaarborgd.

Kwaliteit

Cultuureducatie kan kinderen en jongeren levenslange nieuwsgierigheid en liefde voor cultuur bijbrengen. Het al geciteerde UNESCO onderzoek stelt dat slechte cultuureducatie meer schade aanricht dan geen cultuureducatie. In andere woorden: een kind dat op een verkeerde manier met cultuur in aanraking komt kan een leven lang voor cultuur verloren raken. Daarmee wordt het belang van kwalitatief hoogwaardige cultuureducatie eens te meer benadrukt. Daarnaast is cultuureducatie bij uitstek een thema waarop scholen zich willen profileren en willen innoveren. Het is zaak scholen daartoe niet alleen de ruimte maar ook de handvatten te geven, zodat deze profilering ook echt inhoud krijgt.

Bij de kwaliteit van cultuureducatie gaat het enerzijds om culturele kwaliteit en anderzijds om educatieve/onderwijskundige kwaliteit. Daarom wil ik stimuleren dat scholen en culturele instellingen samen kwaliteitsnoties op het gebied van cultuureducatie gaan ontwikkelen. Ik zal hiertoe een aantal pilots gaan opzetten.

Tot slot werkt Cultuurnetwerk Nederland aan een onderzoekskader. Beter vergelijkbaar onderzoeksmateriaal over cultuureducatie kan bijdragen aan de beoogde kwaliteitsverbetering.

Activiteiten komende periode

De hieronder beschreven onderdelen dienen mede te worden gezien in het licht van drie zojuist genoemde hoofdlijnen, die de leidraad vormen van het beleid op cultuureducatie voor de komende periode.

Regeling versterking cultuureducatie primair onderwijs en flankerend beleid

De raden adviseren om de oormerking in het kader van de regeling versterking cultuureducatie in het primair onderwijs te verlengen tot minimaal drie jaar per school. Scholen die pas kort aan de regeling deelnemen, hebben volgens de raden meer tijd nodig om de verankering daadwerkelijk te realiseren. Ook vragen de raden aandacht voor de scholen die nu nog niet meedoen (20%). Ik ben het eens met de raden dat de verankering meer tijd vergt en dat extra aandacht voor de nog niet deelnemende scholen noodzakelijk is. Ik kies er echter voor om de oormerking slechts met één jaar (tot en met het schooljaar 2007–2008) te verlengen, voor al die scholen in het primair onderwijs die nu mee doen (80%). Ik zal bezien welke mogelijkheden er zijn om de overige 20 procent van de scholen te bereiken. In het najaar van 2006 zal ik met het Platform Kwaliteit en Innovatie in het primair onderwijs afspraken maken over de bestuurlijke rolverdeling ten aanzien van het overhevelen van specifieke budgetten naar de lumpsum. Daarbij gaat het in het bijzonder om de middelen voor cultuureducatie.

Tot slot heb ik het voornemen om in overleg met IPO en VNG de middelen voor het flankerend beleid die aan gemeenten en provincies voor 2006 zijn toegekend, met één jaar verlengen. Door deze drie maatregelen worden

de beoogde verankering en de extra aandacht voor de nog niet deelnemende scholen gerealiseerd.

Talentontwikkeling

Talentontwikkeling is een thema dat steeds meer aandacht krijgt. Dat geldt ook voor culturele talenten. Cultuur en School maakt onderscheid tussen talent in brede zin en (internationaal) toptalent. Met het eerste wordt bedoeld dat alle jongeren en kinderen de kans krijgen hun culturele talenten te ontdekken en te ontplooien. Met name jongeren met een andere culturele achtergrond hebben hierbij een extra stimulans nodig. Het tweede betreft de selecte groep talent die gerekend kan worden tot de potentiële (inter)nationale top.

Enerzijds is de aandacht voor ontwikkeling van cultureel talent van belang om te borgen dat zowel nationaal als internationaal Nederlands talent voldoende voet aan de grond houdt. Anderzijds zal creativiteit in de toekomst voor een belangrijk deel het concurrentievermogen van Nederland en Europa bepalen.

De raden vragen speciale aandacht voor de vooropleidingen dans en muziek van de kunstvakopleidingen in verband met de ontwikkeling van jonge talenten. Het verzorgen van vooropleidingen behoort sinds een aantal jaren niet meer tot de kerntaken van hogescholen, in die zin dat zij nu zelf hun beleid hierop bepalen. Op de bekostiging van de hogescholen met een vooropleiding is destijds overigens niet door de overheid bezuinigd, maar de middelen ervoor werden opgenomen in de lumpsum. De raden maken zich nu zorgen over de toekomst van de vooropleidingen en vooral over de financiële gevolgen voor ouders en scholen.

Ook ik heb hierover signalen gekregen. Wegens het belang dat ik hecht aan de optimale ontwikkeling van jong toptalent, heb ik een onderzoek ingesteld¹ om tot een gefundeerd besluit te komen over de toekomst van de vooropleidingen. Onderzocht zal worden wat het rendement van de vooropleidingen dans en muziek in Nederland is en hoe zij nu te werk gaan. In het kielzog hiervan zal ook gekeken worden naar de vooropleidingen in andere disciplines. Daarnaast zal er een vergelijking worden gemaakt met een aantal Europese landen en met de zogenaamde LOOT-scholen voor sportief talent. De uitkomsten van dit onderzoek verwacht ik dit najaar. Het streven is om aan de hand van dit onderzoek een aantal scenario's voor de toekomst te destilleren en deze te bespreken met alle betrokkenen. Uit deze gesprekken moet een nieuwe heldere verantwoordelijkheidsverdeling voortvloeien en moeten afspraken komen op welke manier de vooropleidingen dans en muziek in Nederland het beste kunnen worden georganiseerd. Vooruitlopend op de conclusies van het onderzoek heb ik een tegemoetkoming ter beschikking gesteld aan de hogescholen om er zo voor te zorgen dat de toegankelijkheid van de opleidingen gewaarborgd is. Bij het denken over de toekomst van de Cultuur-profielscholen (zie ook pagina 9) die zich richten op talentontwikkeling zullen de uitkomsten van het bovengenoemde onderzoek eveneens worden meegenomen.

De raden zien daarnaast veel in een gecombineerde regeling voor talentontwikkeling op kunstzinnig, sportief, ondernemend of cognitief gebied. Op dit moment is de financiering van de vooropleiding van jonge dans- en muziektalenten versleuteld in de lumpsum van hogescholen voor de kunsten. Aan de hand van het hierboven genoemde onderzoek en de daaruit volgende gesprekken met het veld, wordt bekeken hoe jong dans- en muziektalent in de toekomst het beste kan worden ondersteund. Dans en muziek zijn bij uitstek gebieden waarbij talent al op zeer jonge leeftijd goed en intensief moeten worden begeleid.

¹ Door DSP-groep.

Bij talenten op andere gebieden is dit (met uitzondering van verschillende takken van sport) niet altijd het geval. Maar ook op andere vlakken (denk aan de benodigde samenwerkingspartners, de mogelijkheden die er wel of niet zijn op het gebied van sponsoring, de behoefte die bestaat aan maatwerk of juist aan collectieve voorzieningen) lopen de verschillende talentgebieden zo sterk uiteen, dat een gecombineerde regeling voor alle talentgebieden niet in de rede ligt. Een dergelijke regeling zou te weinig recht doen aan de verschillende behoeften van de betrokken getalenteerde leerlingen.

Cultuurprofielscholen

Via de pilotregeling Cultuurprofielscholen 2004–2005 zijn 22 VO-scholen ondersteund bij de ontwikkeling van een cultuurprofiel. Doel van de regeling was om goede voorbeelden te genereren waar andere scholen met ambitie op het gebied van cultuureducatie van kunnen leren. Ook hebben 20 scholen die al ver waren in hun ontwikkeling op het gebied van cultuureducatie gefungeerd als referentieschool voor deze Cultuurprofielscholen. Door die manier van samenwerken hebben scholen elkaar gestimuleerd en geïnspireerd. Nu is het tijd om deze goed geslaagde eerste fase af te sluiten en ook andere scholen de kans te bieden zich op cultuureducatie te profileren. Daarom wil ik een start maken met een vervolgfase waarbij ik het initiatief zoveel mogelijk door het veld wil laten dragen. In deze tweede fase blijf ik de ontwikkeling van Cultuurprofielscholen verder ondersteunen vanuit de volgende twee invalshoeken:

1. Aansluiten bij de besturingsfilosofie van meer ruimte en eigen keuzes voor scholen.
Aangezien de ontwikkelingen zich inmiddels zeker niet alleen meer binnen het selecte gezelschap van pilotscholen blijken af te spelen, wil ik ook andere scholen de gelegenheid geven zich tot Cultuurprofielschool te ontwikkelen.
2. Aansluiten bij de principes van good governance door te kiezen voor kwaliteitsbewaking die niet van bovenaf is opgelegd. Dit doet recht aan de eigen verantwoordelijkheid van schoolbesturen voor de inrichting van het onderwijs en de horizontale verantwoording daarvan richting leraren, leerlingen/studenten, ouders en andere belanghebbende partijen.

Om bovengenoemde redenen wil ik als vervolg op de regeling de volgende instrumenten introduceren:

- de inrichting van een helpdeskfunctie voor de oprichting van een Cultuurprofielschool;
- de ontwikkeling van een keurmerk, een bijbehorend collegiaal visitatiesysteem (door scholen zelf; ook leerlingen zijn betrokken), een Vereniging van Cultuurprofielscholen die het keurmerk hebben verdiend en een commissie van experts die belast is met de eindbeoordeling van de keurmerkaanvragen (op basis van de visitatieverslagen).

De Raden adviseren op basis van het voortgangsverslag van de begeleidingscommissie Cultuurprofielscholen van december 2005 deze regeling te verlengen. Ik ben het met de raden eens dat ondersteuning van de Cultuurprofielscholen noodzakelijk blijft. Daarbij kies ik voor het ondersteunen van initiatief vanuit het veld, in plaats van het instrument van subsidieregeling.

Cultuurvouchers en Cultuurkaart

Het systeem van cultuurvouchers dat dient ter ondersteuning van het vak CKV, zal in 2008 worden vervangen door een brede cultuurkaart voor jongeren. De waarde die aan deze kaart gekoppeld zal zijn, zal hoger liggen dan het totaalbedrag van de huidige vouchers. Hiermee wil ik de

toegankelijkheid van culturele voorzieningen voor jongeren verder stimuleren. Mijn doel daarbij is dat zoveel mogelijk jongeren in staat worden gesteld aan cultuur deel te nemen. Ik wil hierbij leren van de successen van het bestaande vouchersysteem. De besteding van de cultuurvouchers is in 2005 nog verder toegenomen: 76% van de vouchers werd besteed. Hiermee werden ruim 1 miljoen activiteiten door CKV-leerlingen bekostigd. Maar ondanks dit succes kan het altijd beter. De huidige verdeling van de vouchers over de leerjaren is niet optimaal. De papieren vouchers vergen een complexe logistiek en sluiten niet optimaal aan bij de belevingswereld van jongeren. Moderne technieken maken combinaties mogelijk die nu onbenut blijven.

Aan de cultuurkaart voor jongeren zal een tegoed worden gekoppeld, maar ook andere functionaliteiten moeten worden onderzocht, zoals een kortingspas, bijvoorbeeld voor vervoer. Belangrijk vind ik dat de cultuurkaart een open systeem wordt, waar ook andere partijen aan kunnen deelnemen, zoals gemeenten en ouders, maar ook private sponsors. De cultuurkaart is in eerste instantie bedoeld voor het voortgezet onderwijs en is gekoppeld aan de cultuurvakken.

Ik ga in de komende maanden met zoveel mogelijk partijen praten om advies in te winnen over de precieze uitwerking van de cultuurkaart. Een breed draagvlak vind ik daarbij belangrijk. In ieder geval ga ik in gesprek met de huidige uitvoerder van het vouchersysteem, CJP, maar ook zal ik praten met de gemeente Amsterdam, die een digitale voucherbank heeft ontwikkeld. De uitwerking zal ik uiteraard afstemmen op de behoeften van het onderwijsveld en de culturele sector. Tot slot zal ik onderzoek laten doen naar een goede balans tussen mogelijkheden voor individuele en collectieve besteding.

Brede School

Door te participeren in Brede Scholen leveren culturele instellingen een bijdrage aan de maatschappelijke effecten van de Brede School als geheel: het vergroten van de ontwikkelingskansen voor kinderen. Zo wordt een bijdrage geleverd aan de sluitende dagindeling voor kinderen en hun ouders, vermindering van achterstanden, tegengaan van voortijdig schoolverlaten en jeugdwerkloosheid en bevorderen van integratie en sociale cohesie in de wijk. Maar ook kan het belang van cultuur als bindende waarde in de samenleving onderstreept worden en de mogelijkheden tot actieve cultuurdeelname worden vergroot. De opkomst van de Brede School biedt voor cultuureducatie veel aanknopingspunten en kansen. Ook waar het gaat om het verhogen van de kwaliteit van activiteiten bijvoorbeeld door de samenwerking met culturele professionals (zie ook bijlage 3 BIK). Binnenschoolse en buitenschoolse cultuureducatie kunnen verbonden worden in de Brede School.

Culturele instellingen

Zoals al in de aanhef van deze brief is opgemerkt, beschouw ik educatie als een *vanzelfsprekende taak* van culturele instellingen. Ik verwacht dan ook van culturele instellingen dat zij zich rekenschap geven van hun positie midden in de samenleving. Net zoals een school te maken heeft met de wijk waarin hij staat, met de samenstelling van de bevolking, met andere maatschappelijke instellingen in de wijk, heeft ook een culturele instelling een rol en een positie ten opzichte van zijn publiek en zijn omgeving. En wat mij betreft heeft ook een culturele instelling, net als een school, een maatschappelijke opdracht. Het is een verantwoordelijkheid van de instellingen zelf om hieraan invulling te geven. Dit ligt in het verlengde van de principes van cultural governance. Naast de inzet van de culturele instellingen, zet ik zelf in op de versterking

van educatief aanbod door bijvoorbeeld de regeling cultuureducatie (zie bijlage 3).

Educatie biedt bezoekers van culturele instellingen de mogelijkheid hun culturele ervaring te verbreden en te verdiepen. Het biedt de instellingen de mogelijkheid nieuw publiek te bereiken en hun grote belang voor het maatschappelijke leven zichtbaar te maken maar het is niet hetzelfde als communicatie en promotie. Wanneer instellingen voldoende tijd en middelen voor cultuureducatie reserveren en dit duidelijk scheiden van communicatie en promotie, vertaalt zich dat in de kwaliteit van cultuureducatie. Die aanbeveling van de raden onderschrijf ik dan ook. Naar aanleiding van het advies «Onderwijs in Cultuur» ga ik de Raad voor Cultuur vragen in kaart te brengen hoe en in welke mate de kerntaak cultuureducatie op dit moment binnen de verschillende cultuursectoren is vormgegeven. Ook zal ik opdracht geven om de Monitor Cultuureducatie opnieuw uit te voeren onder rijksgesubsidieerde instellingen. Van de resultaten hiervan houd ik u op de hoogte.

Professionalisering

De afgelopen periode is flink ingezet op deskundigheidsbevordering. Docenten en educatiemedewerkers van culturele instellingen vervullen een belangrijke rol als cultuuroverdragers. Om hen voor die taak goed toe te rusten is ingezet op een betere positie van cultuureducatie op de pabo's en op de lerarenopleidingen en is er een cursus Interne Coördinator Cultuureducatie (ICC) ontwikkeld.

Ook voor de erfgoedsector en voor de scholen die aan erfgoededucatie zouden kunnen doen is dit een belangrijk punt. Tijdens een expertmeeting tussen het voortgezet onderwijs en musea kwam naar voren dat de educatieve begeleiding in vooral de kleinere musea nog kan winnen bij professionalisering. Ook de binnenkort op te richten erfgoedbestelorganisatie die zich ook op het gebied van erfgoededucatie zal richten, kan hieraan bijdragen.

Voor de komende periode krijgt deskundigheidsbevordering onverminderd aandacht. Kwaliteit van cultuureducatie kan alleen dan worden gegarandeerd indien sprake is van deskundige docenten en educatief medewerkers. De komende periode zal ik hierop inzetten door de pilots cultuureducatie in de lerarenopleidingen voortgezet onderwijs verder uit te breiden en het al langer lopende stimuleringsprogramma voor de pabo's voort te zetten.

Doorgaande leerlijnen

De Raad voor Cultuur en de Onderwijsraad pleiten in hun advies voor versterking van een doorgaande leerlijn cultuureducatie en het doen van nader onderzoek hiernaar. Met doorgaande leerlijn wordt bedoeld op een samenhangend aanbod van activiteiten, afgestemd op de verschillende niveau's en fases van het onderwijs, van peuterspeelzaal tot en met de tweede fase, en van voortgezet onderwijs naar MBO en HBO. Ik ben het met de raden eens dat bestaande onduidelijkheid over de doorgaande leerlijn en hoe die in de praktijk kan worden vormgegeven, dient te worden weggenomen. Daarom neem ik de aanbeveling om hiernaar nader onderzoek te doen over.

Een goed voorbeeld is de zogenaamde doorlopende leeslijn, ontwikkeld in het kader van leesbevordering en literatuureducatie door Stichting Lezen en de Vereniging van Openbare Bibliotheken (VOB).

Toezicht

De raden adviseren dat de Inspectie van het Onderwijs strenger toeziet op de wijze waarop scholen invulling geven aan de kerndoelen kunstzinnige

vorming in het primair onderwijs en de kerndoelen in de nieuwe onderbouw van het voortgezet onderwijs. Een aandachtspunt daarbij is het bewaken van de doorgaande leerlijn. De Inspectie voor het Onderwijs houdt sinds 1999 integraal toezicht via periodieke integrale kwaliteitsonderzoeken (Regulier Schooltoezicht). De kerndoelen vormen een centraal onderdeel daarvan. In aanvulling doet de Inspectie diepte-onderzoek. In 2007 zal de Inspectie dit in het primair onderwijs doen voor het onderwerp cultuureducatie en later mogelijk ook voor het voortgezet onderwijs. Dit resulteert in themarapportages. Daarnaast denk ik aan ontwikkeling van kwaliteitscriteria door scholen en culturele instellingen samen. Dit kan bijvoorbeeld door uitwisseling op de werkvloer van docenten en educatiemedewerkers van culturele instellingen. Bijkomend voordeel is dat sectoren daarmee niet alleen vakinhoudelijke kennis en methodes maar ook kennis over elkaar opdoen.

Canon van Nederland

In de adviesaanvraag is ook gevraagd naar een relatie met de ontwikkeling van een Canon van Nederland door de Commissie Van Oostrom. De raden leggen die relatie voornamelijk waar het gaat om versterking van de doorgaande leerlijnen en aanscherping van de kerndoelen. Half oktober verschijnt het advies van de Commissie Van Oostrom over de ontwikkeling van een Canon van Nederland. Dan wordt gezien hoe invulling kan worden gegeven aan de raakvlakken tussen dit canonvoorstel en cultuureducatie om zo voor leerlingen en scholen een rijkere leeromgeving te creëren.

Locale educatieve agenda

De raden bevelen aan het onderwerp cultuureducatie op te nemen als vast onderdeel van de locale educatieve agenda. Ik ben het met de raden eens dat cultuureducatie een belangrijk onderdeel kan zijn van overleg tussen gemeenten, scholen en culturele instellingen. Aangezien de agenda recent is vastgesteld, is nu echter niet het juiste moment om daar wijzigingen in aan te brengen. Wel kunnen betrokken partners in het vrije deel van deze agenda op eigen initiatief spreken over cultuureducatie. Ik zal met de VNG bezien hoe het belang van dit onderwerp te onderstrepen richting de VNG-leden, bijvoorbeeld via een ondersteuningstraject.

Actieplan Cultuurbereik

In het beleidskader Actieplan Cultuurbereik 2005–2008 is afgesproken dat er een landelijke tussentijdse evaluatie ofwel midterm review wordt uitgevoerd onder verantwoordelijkheid van de drie actieplanpartners Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW), Interprovinciaal Overleg (IPO) en de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG). Doel van de midterm review is de monitoring van het huidige programma. Naast een tussentijdse evaluatie wordt de midterm review tevens ingezet om meer inzicht te verkrijgen in de toekomst na 2008, zowel wat betreft inhoud als opzet. Focus hierbij ligt op de thema's jongeren, cultuureducatie en erfgoed.

Europees perspectief

Ook in Europees verband krijgt het thema cultuureducatie aandacht. Zo is er recent in opdracht van de Europese Commissie een onderzoeksrapport over goede voorbeelden in de Europese landen uitgebracht. Gelet op het grote belang dat ik in nationaal verband hecht aan het thema cultuureducatie, zal ik mij er ook in Europees verband sterk voor maken. Dit gebeurt onder meer door erop in te zetten dat cultuureducatie één van de prioriteiten in het meerjarige werkplan van de Cultuurraad wordt.

In de periode 2001 tot 2006 is door het Ministerie van OCW voor het eerst een subsidieregeling ontworpen specifiek voor de BVE sector gericht op cultuureducatie. Het doel van de regeling was om de samenwerking tussen onderwijsinstellingen en culturele instellingen te versterken. Vanaf 2006 tot 2009 zijn de gelden van Cultuur en School opgenomen in de innovatiebox. De nieuwe systematiek van de innovatieagenda en de innovatiebox geeft onderwijsinstellingen, instellingen en bedrijven ruimte om naar eigen inzicht invulling te geven aan hun onderwijsinnovaties (zie bijlage 3).

Media-educatie

Ook gaan de raden in hun advies in op het thema media-educatie. Hier-voor verwijst ik naar de separate brief die over het onderwerp media-wijsheid nog voor het eind van 2006 aan uw Kamer wordt verzonden.

5 Slot

Cultuur heeft waarde in zichzelf maar ook een belangrijke bindende werking doordat kunst en cultuur van alle tijden zijn en van alle mensen. De rijkdom en diversiteit van het culturele aanbod is iets waar we trots op mogen zijn en waar we kinderen en jongeren zo vroeg mogelijk vertrouwd mee moeten maken. Met de inzet van alle betrokkenen bij cultuureducatie zijn de afgelopen jaren belangrijke ontwikkelingen in gang gezet om dat te realiseren. Cultuureducatie is een thema dat volop aandacht krijgt van scholen, culturele instellingen, intermediaire instellingen, gemeenten en provincies. Leerlingen hebben daar nu al profijt van. Nu is het zaak dit fundament verder uit te bouwen en een kwaliteitsslag te maken. De resultaten van de eerste periode geven vertrouwen om deze volgende fase in te gaan.

Zoals ik hierboven heb beschreven, staan daarbij de volgende hoofdlijnen voor het vervolg centraal:

- Verbeteren van de verbinding met maatschappelijke thema's;
- Actieve participatie van jongeren bevorderen;
- Verbeteren van de kwaliteit van cultuureducatie.

Ik zal mij ook de komende periode hard maken voor cultuureducatie. Maar zoals in de afgelopen periode bewezen is kan dat niet zonder structurele aandacht en inzet van alle betrokkenen.

In de huidige kabinetsperiode is een aanzienlijke investering gepleegd op het gebied van cultuureducatie. Het grootste gedeelte van deze intensivering bestaat uit meer geld voor het primair onderwijs oplopend van 4 miljoen in 2004 tot 18 miljoen in 2007. Dankzij de enorme inzet van gemeenten en provincies en het enthousiasme van scholen heeft deze intensivering tot goede resultaten geleid. Uiteindelijk gaat het erom dat meer leerlingen in culturele instellingen komen en meer kunstenaars en culturele instellingen op scholen. Vanuit Cultuur en School is dit traject begeleid door een intern projectbureau Versterking Cultuureducatie in het Primair Onderwijs, via werkgroepen en het verbinden van initiatieven verspreid over het land.

Verankering

Het traject Versterking cultuureducatie in het primair onderwijs richtte zich op de verankering van de positie van cultuureducatie in het schoolbeleid en daarmee in de schoolpraktijk van het primair onderwijs. Alle scholen in het primair onderwijs krijgen de gelegenheid om hun visie op de plaats van cultuureducatie in hun onderwijsprogramma te formuleren. Ook worden de scholen in staat gesteld om, in samenwerking met hun culturele omgeving en met behulp van extra financiële middelen, deze visie te vertalen in een samenhangend geheel van cultuureducatieve activiteiten. De verankering van cultuureducatie in het primair onderwijs komt ook tot uiting in de verankering rondom de school: in het beleid van OCW zelf, dat van gemeenten en provincies en dat van culturele instellingen en ondersteunende instellingen. In dit licht is vooral de rol van gemeenten en provincies van belang aangezien zij opereren in de directe omgeving van de school en de belangrijkste subsidiënt van lokale educatieve instellingen zijn. Het advies van de raden onderschrijft al deze doelstellingen.

Extra middelen voor scholen

De «10,90 regeling» is een begrip in het land geworden, waarvoor veel animo bestaat. Inmiddels hebben bijna 6200 scholen een aanvraag ingediend voor de regeling Versterking cultuureducatie in het primair onderwijs. In het schooljaar 2004–2005 zijn iets meer dan 700 scholen gestart met het bepalen van hun visie op cultuureducatie en het vertalen van deze visie in concrete activiteiten. Bij de start van het schooljaar 2005–2006 zijn hier ongeveer 2200 scholen bijgekomen. Bijna 2900 scholen hebben bericht gekregen dat zij bij aanvang van het schooljaar 2006–2007 extra middelen zullen krijgen.

Gemeenten en provincies

Op basis van de overeenkomst tussen IPO, VNG en OCW zijn nadere afspraken gemaakt met 42 overheden over de Versterking van cultuureducatie in het primair onderwijs. Deze zogenaamde Actieplanpartners hebben bij OCW plannen ingediend waarin zij aangaven hoe zij scholen gingen ondersteunen en stimuleren bij het ontwikkelen van hun visie op cultuureducatie en het vertalen van die visie naar concrete activiteiten. Deze plannen zijn gehonoreerd met een bedrag van € 1,- per leerling in het primair onderwijs gedurende de jaren 2004 en 2005 en € 1,50 in 2006. In totaal is hiermee ongeveer 5,7 miljoen euro gemoeid. Positief is dat gemeenten en provincies het beleid van OCW op het gebied van cultuureducatie in het primair onderwijs voor een groot deel ook los van de extra middelen ondersteunen en versterken. Dit blijkt ook uit de aanvragen die werden ingediend voor het Actieplan Cultuurbereik. Dat gemeenten en provincies het beleid overnemen is van groot belang,

aangezien zij naar schatting 80% van het totaal voor cultuureducatie beschikbare budget beheren met name via centra voor de kunsten en steunfuncties.

Monitoring

Het traject Versterking cultuureducatie wordt op verschillende manieren gemonitord.

Nulmeting

Er is begin 2004 een nulmeting verricht door Cultuurnetwerk Nederland onder de eerste 700 deelnemers. Hieruit kwam een voorzichtig positief beeld naar voren. Zo lijkt deze groep tamelijk ambitieus en hebben veel scholen al een interne cultuurcoördinator. De visieontwikkeling waarop de regeling zich richt verkeert in de startfase. Deze scholen hebben redelijk veel onderling contact op incidentele basis of in een netwerk en zij informeren zich goed over de mogelijkheden van het culturele aanbod in hun omgeving.

Meerjarige monitoring

Bureau Sardes heeft de opdracht gekregen om in de komende schooljaren op basis van de nulmeting van Cultuurnetwerk Nederland vervolgonderzoek te doen. Hieruit blijkt dat de scholen die in 2004–2005 zijn gestart in het kader van de Regeling Versterking cultuureducatie primair onderwijs in dat schooljaar significant meer culturele activiteiten ondernemen dan in het schooljaar 2003–2004. Ook hebben meer scholen een cultuurcoördinator aangesteld. Ook het aantal scholen dat een op schrift geformuleerde visie op cultuureducatie heeft is toegenomen. Het is mijn voornemen om deze monitor ook na 2007 voort te zetten omdat het hier gaat om een ontwikkeling die een langdurig karakter heeft.

Schoolportretten

Van een beperkt aantal (representatief gekozen) scholen zijn door bureau Konings Kunst, in nauwe samenwerking met het projectbureau Versterking cultuureducatie primair onderwijs, portretten opgesteld. Hiertoe werden deze scholen een dag lang bezocht. De portretten leverden waardevolle informatie op over de dagelijkse gang van zaken rondom cultuureducatie. De portretten kunnen tevens dienen als inspiratie voor andere scholen.¹

Ondersteuning bij visieontwikkeling scholen

De daadwerkelijke ondersteuning van scholen bij visieontwikkeling vindt dicht bij de school zelf plaats. De lokale instellingen ondersteunen de scholen. Daarom ook zijn afspraken gemaakt met gemeenten en provincies. Desalniettemin is een aantal producten voor het hele land beschikbaar gesteld.

Cultuurkompas

Het door SLO ontwikkelde Cultuurkompas is een instrument dat scholen kunnen gebruiken om te bepalen wat ze op dit moment doen aan cultuureducatie en wat zij graag zouden willen aanvullen en veranderen. Een eerste versie van het Cultuurkompas is aan de 700 deelnemers aan de eerste regeling gratis verstrekt. Op basis van de reactie van deze scholen is het kompas bijgesteld en is daarna in twee versies (eenvoudig en uitgebreid) ter beschikking gesteld aan de overige deelnemers aan de regeling

¹ Projectbureau Konings Kunst, *Elke school is uniek. Schoolportretten cultuureducatie in het primair onderwijs* (2006).

Versterking cultuureducatie in het primair onderwijs. Het blijkt dat vooral de uitgebreide variant veelvuldig wordt gebruikt ter structurering van het gesprek tussen scholen en culturele instellingen.

Communicatie

De website www.cultuurplein.nl speelt een centrale rol in de communicatie. Met name wordt aandacht besteed aan de uitwisseling van goede voorbeelden, maar ook tips en actuele informatie hebben een plek op cultuurplein.

Naast het Cultuurplein wordt ook via het bulletin Cultuur en School, dat inmiddels 10 000 abonnees heeft, extra aandacht aan cultuureducatie in het primair onderwijs besteed. Hiertoe is een extra katern ontwikkeld waarin telkens één school centraal staat. Ook hier gaat het om het uitwisselen van goede voorbeelden en ervaringen.

Prijsvraag

Door Cultuurnetwerk Nederland is op verzoek van OCW een prijsvraag uitgeschreven voor scholen in het primair onderwijs, met als doel het naar boven krijgen van succesvolle cultuureducatieve projecten. Het animo voor deze positieve manier van stimuleren is erg groot gebleken. Op 29 november a.s. vindt de prijsuitreiking plaats.

Vervoer

Over de vervoersproblematiek heeft in het voorjaar van 2006 een expertmeeting plaatsgevonden. Hierbij was met name aandacht voor de aanpak van de provincie Limburg. De gesprekken met medeoverheden, culturele instellingen en vervoerders over dit onderwerp worden voortgezet, evenals de verspreiding van goede voorbeelden.

Voortgezet onderwijs

In het voortgezet onderwijs is met de invoering van CKV 1 in 1998 en vervolgens met de invoering en uitbreiding van het vouchersysteem naar de bovenbouw van vmbo-scholen en scholen voor praktijkonderwijs en vso (voortgezet speciaal onderwijs) gewerkt aan een brede basis. Sinds 2004 is ook een diepte-investering gepleegd in de vorm van de regeling Cultuurprofielscholen (zie pagina 9). De resultaten van deze regeling worden in december 2006 gepresenteerd op een grote conferentie aan alle belangstellende scholen voor het voortgezet onderwijs.

Vouchers

Sinds de invoering van de vouchers zijn de bestedingscijfers jaarlijks verder gestegen. Over de afgelopen periode 2004–2005 is een percentage van 76% behaald tegen 59% bij de start in 2000/2001. Vanaf september start een onderzoek naar de huidige vouchersystematiek en mogelijke verbeterpunten. Daarbij zal zowel naar de organisatorische, technische als inhoudelijke aspecten gekeken worden. Doel is inzicht te krijgen in de sterke en minder sterke aspecten van dit systeem en aanbevelingen te krijgen ter verbetering daarvan. De uitkomsten van het onderzoek, worden meegenomen bij de inrichting van de pilots voor de cultuurkaart (zie pagina 10).

Cultuurprofielscholen

Evenals voor de regeling Versterking Cultuureducatie in het Primair Onderwijs was voor de Regeling Cultuurprofielscholen veel animo onder scholen. Zo waren er 100 aanvragen voor in beginsel 4 mogelijke plaatsen. Door het beschikbaar stellen van meer middelen werd het mogelijk om voor 22 scholen een ontwikkelingssubsidie beschikbaar te stellen (de zogenoemde netwerk I scholen). Daarnaast werd er voor 20 scholen met veel ervaring in cultuureducatie een tweede netwerk ingericht (Netwerk II scholen). Dit netwerk werd met € 5000 per school ondersteund. Inmiddels is duidelijk dat er buiten deze netwerken om ook allerlei zelfstandige ontwikkelingen hebben plaatsgevonden: uit de peiling die in 2006 is gehouden door onderzoeksbureau Oberon is gebleken dat bijna driekwart van de scholen aan verankering van cultuureducatie in het onderwijs werkt. In de brief is hierover al uiteengezet dat in de vervolgfase van de Cultuurprofielscholen ingezet zal worden op de inrichting van een helpdeskfunctie en de ontwikkeling van een apart keurmerk van onderop¹. Op deze manier kunnen *alle* scholen die zich willen profileren ondersteuning krijgen. Bovendien is een bewuste keuze door de school voor het concept noodzakelijk; het verkrijgen en behouden van een keurmerk vraagt immers om een doorlopende aandacht voor kwaliteit en doorontwikkeling. Dit sluit aan bij het idee dat scholen zelf het beste kunnen bepalen of een keuze voor profilering op het gebied van kunst en cultuur voor hun school de beste keuze is. Mogelijk komt er analoog aan het keurmerk voor tweetalig onderwijs een onderverdeling in stadia (in oprichting, junior, senior, excellent), zodat niet alleen de scholen die nu een voorsprong hebben voor het keurmerk in aanmerking kunnen komen.

Onderbouw

Per augustus 2006 zijn voor de onderbouw nieuwe kerndoelen van kracht geworden. 58 globale kerndoelen zijn gegroepeerd in 7 domeinen. Eén van deze domeinen betreft het domein Kunst en Cultuur.

De mogelijkheden voor profilering zijn hiermee sterk vergroot. De verplichte onderwijstijd hoeft immers niet volledig ingevuld te worden met onderwijs dat gericht is op de kerndoelen. 1/3 van de tijd kan worden ingericht met andere programma-onderdelen of profilering op een

¹ Hierbij hoort: de ontwikkeling van een collegiaal visitatiesysteem (door scholen zelf; ook leerlingen zijn betrokken), de oprichting van een vereniging van Cultuurprofielscholen die het keurmerk hebben verdiend en een commissie van experts die belast is met de eindbeoordeling van de keurmerkaanvragen (op basis van de visitatieverslagen).

bepaald thema. Ook binnen het «kerndoelenonderwijs» kan voor profilering worden gekozen. En tenslotte zijn de kerndoelen opzettelijk *gegroepeerd* maar niet gebonden aan de genoemde domeinen. Ze kunnen en mogen ook anders gegroepeerd worden in het feitelijke onderwijsaanbod. Om scholen te helpen de geboden ruimte goed in te vullen is de projectgroep onderbouw-vo in het leven geroepen. Bij deze experts is ook een deelproject cultuureducatie ondergebracht. In maart 2006 is gestart met drie regionaal gespreide conferenties over cultuureducatie in de onderbouw. Doel van deze conferenties was docenten inspiratie te laten opdoen door te laten zien dat er veel nieuwe kansen zijn voor enthousiaste docenten op het gebied van cultuureducatie in de onderbouw. Na de conferenties heeft in de rest van 2006 de nadruk gelegen op de ontwikkeling en verspreiding van goede voorbeelden van een samenhangend aanbod van onderwijsactiviteiten, gebaseerd op de kerndoelen onderbouw en vormgegeven in vakken, projecten en of leergebieden, zowel in het kerndeel als in het differentieel deel van de onderbouw en in 3 havo/vwo.

Peiling verankering cultuureducatie

Onderzoeks- en adviesbureau Oberon heeft in opdracht van OCW een peiling uitgevoerd naar de stand van zaken op het vlak van cultuureducatie in het voortgezet onderwijs (Monitor cultuureducatie voortgezet onderwijs. Peiling 2006.) In dit onderzoek is een digitale vragenlijst voorgelegd aan alle schoollocaties voor voortgezet onderwijs. Daarnaast zijn er secundaire analyses uitgevoerd op reeds beschikbare data over de brede school¹ en innovatie in het voortgezet onderwijs². Uit dit onderzoek blijkt dat in 2006 bijna driekwart van de scholen werkt aan verankering van cultuureducatie in het onderwijs. Op een kleine groep scholen (naar schatting zo'n 150 locaties) is al echt sprake van verankering. Op de helft van de scholen die zich profileren aan de hand van een specifiek thema (86%), komt cultuur als hét centrale thema naar voren.

Communicatie

Bij diverse conferenties is de in 2005 ontwikkelde film «De kracht van cultuureducatie» vertoond. Doel van deze film was het inspireren van mensen om cultuureducatie als thema in de school op te pakken, door het met diverse praktijkvoorbeelden tonen van de kracht van cultuureducatie als middel tot ontwikkeling en persoonlijke groei van leerlingen, de verbetering van de sociale cohesie in de groep en/of de verbetering van het algehele schoolklimaat.

Beroepsonderwijs en volwasseneneducatie

Vanaf 2006 is in de bve-sector een nieuwe innovatiesystematiek geïntroduceerd zoals aangekondigd in de kabinetsreactie op het rapport *Beroepsonderwijs Beroepsonderwijs* van het Innovatieplatform. Deze systematiek is gericht op een innovatiebeleid waarbij de eigen verantwoordelijkheid van de sector voorop staat en rekening gehouden wordt met de nieuwe bestuurlijke verhoudingen. Onderwijsinstellingen krijgen maximaal de ruimte om sturing te geven aan het innovatieproces. De middelen van voorheen afzonderlijke regelingen worden gebundeld en rechtstreeks in de vorm van een innovatiebox ter beschikking gesteld aan de onderwijsinstellingen om zelf – in overleg met de samenwerkingspartners in de regio – onderwijsvernieuwingen vorm te geven. Richtinggevend voor de ontwikkeling van de regionale innovaties zijn de thema's van de landelijke innovatieagenda. Deze agenda is opgesteld door het Platform Beroepsonderwijs (HPBO), de Stichting van de Arbeid (STAR) en de overheid gezamenlijk. Thema's zijn onder meer de implementatie van competentie-

¹ (Van der Grinten & Hoogeveen, 2005).

² (Busman, Klein & Oomen, 2006).

gericht onderwijs en het bevorderen van ondernemerschap. Deze thema's bieden ruimte om ook op cultuurgebied activiteiten te ondernemen. De onderwijsinstellingen verantwoorden zich achteraf zowel horizontaal (naar de stakeholders in de regio) als verticaal (naar de landelijke overheid) over de inzet van de middelen. De landelijke resultaten worden jaarlijks gemonitord.

Nadat aanvankelijk stevig is ingezet op de onderwijssector, is de afgelopen periode ook meer aandacht gegeven aan versterking van de culturele zijde. Het advies dat de raden geven om meer gebruik te maken van expertise van kunstenaars en vakdocenten en het schoolgebouw open te stellen als repetitieruimte voor culturele organisaties in de buurt verdient steun. Evenals de aanbeveling om in netwerken met scholen, culturele instellingen, intermediaire instellingen en welzijnsorganisaties samen te werken. De inzet van OCW alsmede het flankerend beleid van gemeenten en provincies is erop gericht deze samenwerking te bevorderen.

Regeling cultuureducatie Mondriaanstichting/FAPK

Hoewel Cultuur en School de afgelopen periode flink heeft ingezet op vraagsturing, is er ook aandacht voor de aanbodzijde. Per 1 augustus 2006 is € 1,2 miljoen extra beschikbaar voor bijzondere en vernieuwende cultuureducatieve projecten met een landelijke voorbeeldwerking. Culturele diversiteit en talentontwikkeling zijn specifieke aandachtspunten. Maximaal 120 projecten kunnen worden gehonoreerd. Culturele instellingen en scholen uit primair en voortgezet onderwijs kunnen aanvragen indienen, mits zij samen optrekken. De uitvoering van de regeling is in handen van de Mondriaanstichting en het Fonds Amateurkunst en Podiumkunsten. Waar nodig zal deskundigheid vanuit andere disciplines worden ingezet.

Deze regeling is bekendgemaakt op de «Dag van de cultuureducatie», gehouden op 22 juni 2006 in het Museon te Den Haag. Het initiatief voor de Dag van de cultuureducatie is genomen door Cultuurnetwerk Nederland en wordt om het jaar in Nederland en Vlaanderen georganiseerd voor zowel Nederlandse als Vlaamse deelnemers. Ruim 300 deelnemers waren dit jaar aanwezig. Daarmee is dit een voorbeeld van een geslaagd initiatief dat door de sector zelf is ontwikkeld.

Cultureel erfgoed

Voor cultureel erfgoed als ons collectieve geheugen, als neerslag van de Nederlandse geschiedenis en als bindend element in de vorming van onze identiteit is de afgelopen tijd veel publieke belangstelling.

Onderwerpen als de canon en het nationaal historisch museum duiden daar op. Aandacht voor educatie en de doelgroep van het onderwijs spelen hierbij steeds een belangrijke rol.

Cultureel erfgoed was speerpunt van Cultuur en School. Deze component van cultuureducatie had een inhaalslag te maken want zowel de mogelijkheden voor het onderwijs, de erfgoedprogramma's als de infrastructuur moesten nog (verder) ontwikkeld worden. Door de specifieke aandacht is erfgoededucatie op eigen benen komen te staan en is er veel bereikt de afgelopen jaren. Steeds meer scholen gebruiken erfgoed en de eigen omgeving voor nieuwe manieren om kennis op te doen én te beleven. Erfgoedinstellingen nemen steeds meer hun verantwoordelijkheid om in samenwerking met scholen op maat gesneden programma's te ontwikkelen. Maar er is nog veel te doen.

Vooral de kleinere erfgoedinstellingen moeten nog kennis en ervaring opdoen met het ontwikkelen van aanbod voor het onderwijs; en scholen dienen erfgoededucatie een plek te geven in het curriculum.

Landelijke projecten gericht op stimuleren van kwalitatief aanbod

Deze projecten hebben een landelijke reikwijdte en kunnen een blijvende bijdrage leveren aan het ontstaan van relaties tussen culturele instellingen en scholen.

Via dit project zijn nu 250 kunstenaars gecertificeerd (400 kunstenaars hebben zich aangemeld voor de volgende opleiding; er zijn 96 plaatsen beschikbaar). Uit onderzoek blijkt dat de waardering van de opleiding door kunstenaars en scholen groot is. Scholen die eenmaal kennis hebben gemaakt met een BIK kunstenaar vragen om een vervolg. Van de scholen die tot nu toe meegedaan hebben met een project van een BIK kunstenaar geeft 77% aan dat de financiering daarvoor gevonden door middel van de regeling Versterking Cultuureducatie in het Primair Onderwijs. Ook binnen de Brede School kunnen BIK kunstenaars een belangrijke rol spelen en bijdragen aan deskundigheidsbevordering. In overleg met Kunstenaars en Co zal het succes van de BIK zo goed mogelijk verankerd worden.

Erfgoed à la carte

Het project Erfgoed à la Carte bestaat uit vijftien lokale en regionale deelprojecten, geografisch verspreid over Nederland. Bij het project zijn scholen (minimaal tien per deelproject), erfgoedinstellingen en vaak ook onderwijsbegeleidingsdiensten betrokken. Doel is erfgoededucatie, als component van cultuureducatie, te verankeren in de basisschool, door het een vast onderdeel te laten worden van het leerplan van de school. Zo kunnen kinderen op de basisschool in acht jaar tijd kennismaken met zoveel mogelijk vormen van cultureel erfgoed en erfgoededucatie in hun woonplaats of regio, naast allerlei andere vormen van cultuureducatie. Erfgoed à la Carte is tevens gericht op het smeden van structurele samenwerkingsverbanden tussen scholen en erfgoedinstellingen op lokaal en regionaal niveau.

Sporen

Het project Sporen is bedoeld voor het voortgezet onderwijs. Het bestaat uit vier regionale vmbo-netwerken ofwel vier sporen in respectievelijk Limburg, Zuid-Holland, Gelderland en Overijssel. Docenten gebruiken de culturele omgeving van de school en bouwen contacten met culturele instellingen op om vakoverstijgend en anders te leren. Vmbo-leerlingen doen daarmee niet alleen vakken op maar leren ook over hun plek in de maatschappij. Een vijfde «Kleurrijk Spoor» gaat in op leerlingsspecifieke kenmerken: stellen leerlingen uit de grote steden met gemengde populatie andere eisen aan erfgoedmateriaal en begeleiding? Sporen wordt door Erfgoed Actueel landelijk gecoördineerd. De provinciale Erfgoedhuizen doen de regionale coördinatie.

Literatuuronderwijs

Literatuuronderwijs is van oudsher sterk gekoppeld aan taalonderwijs, terwijl binnen het vak CKV de meeste aandacht doorgaans uitgaat naar kunst- en erfgoededucatie. Ter bevordering van een integrale, vakoverstijgende aanpak van cultuureducatie, waarin ook de literatuur als kunstdiscipline goed is vertegenwoordigd, geeft Stichting Lezen sinds 2005 uitvoering aan een project waarin taaldocenten en docenten CKV bij elkaar worden gebracht om vanuit een gezamenlijke visie de literatuureducatie te verbreden en te integreren met andere disciplines. De Vereniging van Openbare Bibliotheken (VOB) en het Algemeen Pedagogisch Studiecentrum (APS) ondersteunen dit project.

Openbare bibliotheken – schakel tussen onderwijs en cultuur

Openbare bibliotheken (verenigd in de VOB) zijn op meer dan één terrein een natuurlijke partner van het onderwijs. Ter ondersteuning van de

literatuureducatie en het taalonderwijs, bij de invulling en het onderhoud van de schoolmediatheek, en als wegwijzer in het almaar groeiende aanbod van informatie. De bibliotheek helpt bij het contextualiseren van deze informatie en draagt zo in belangrijke mate bij aan het mediawijs maken van scholieren en docenten. In een drietal projecten is de relatie tussen bibliotheken en onderwijs nader uitgewerkt: het *Casanova*-project, het project *Impulsplan Schoolmediatheken Primair Onderwijs* en het project *Allianties*. *Casanova* is gericht op de samenwerking tussen school en bibliotheek in het verband van de brede school. Het project (2004–2006) wordt uitgevoerd door Sardes op initiatief van de VOB en mede gefinancierd door OCW in het kader van Operatie Jong. Het project beoogt een aantal praktische instrumenten en richtlijnen te ontwikkelen waarmee (brede) scholen en bibliotheken samen aan de slag kunnen gaan. Het *Impulsplan Schoolmediatheken* (2004–2005), een initiatief van de Stichting CPNB in samenwerking met de VOB, had tot doel basisscholen te stimuleren tot structurele verbetering van de schoolmediatheek. Alle basisscholen werden in de gelegenheid gesteld om, mits aantoonbaar afgestemd met de lokale openbare bibliotheek, in te tekenen op de aanschaf van een geautomatiseerd catalogiseersysteem tegen gereduceerd tarief. Ruim 1200 basisscholen hebben aan deze actie deelgenomen. Op basis van de in *Hart/d voor cultuur* beschreven scenario's heeft de VOB in het project *Allianties* verduidelijkt hoe de rol en functie van de bibliotheek als spil in het netwerk van scholen en culturele instellingen optimaal kan worden benut.

Overigens zijn er ook goede voorbeelden uit de praktijk van kruisbestuiving tussen disciplines, zoals de musical over Rembrandt. Door de Stichting Leerplan Ontwikkeling (SLO) is hiervoor lesmateriaal ontwikkeld zodat veel leerlingen, met name in het VMBO, op deze manier met cultureel erfgoed en theater tegelijk in aanraking komen.

Pilots opleidingen docenten*Pabo pilots*

Onder regie van Cultuurnetwerk werd in 2002 op 18 lerarenopleidingen basisonderwijs een pilot gestart op het gebied van cultuureducatie. Aan het project nemen nu 32 lerarenopleidingen basisonderwijs deel. In de pilots kunnen de Pabo's kiezen voor een erfgoed- of een kunstestroom. Veel Pabo's willen een belangrijke speler worden in het lokale veld van de cultuureducatie. Inmiddels zijn de pilots ook in de lerarenopleidingen voor voortgezet onderwijs gestart. Erfgoed Actueel is voor de erfgoedsector begeleider bij de Pabo pilots en de lerarenopleidingen VO.

Pilots lerarenopleidingen

De vier bestaande pilotprojecten voor cultuureducatie, gecoördineerd door Cultuurnetwerk Nederland, zijn uitgebreid van 4 naar 16. De projecten hebben de volgende doelen:

- Het structureel inbedden en verankeren van cultuureducatie in de lerarenopleidingen op instellingenniveau;
- Het meer dan voorheen in aanraking brengen van studenten aan de lerarenopleidingen vo met kunst en erfgoed;
- Hen door middel van de daarbij opgedane kennis en ervaringen voor te bereiden op hun taak als cultuur(over)drager in het voortgezet onderwijs.

Bekwaamheidseisen

Terecht stellen de raden dat docenten die in het basis- en voortgezet onderwijs lesgeven, ook op het terrein van kunst en cultuur goed voorbereid moeten zijn. De bekwaamheidseisen voor leraren die sinds 1 augustus van dit jaar gelden, bieden daarvoor goede aanknopingspunten. Deze eisen zijn beroepsvereisten waarvoor de lerarenopleidingen hun studenten opleiden. De opleidingen hebben de vrijheid om te bepalen op welke wijze zij dit doen. De aanbevelingen die de raden doen richting de lerarenopleidingen inzake hun curriculum en specialisaties kunnen hierbij voor deze opleidingen een waardevolle rol spelen, zonder dat ze dwingend worden voorgeschreven.

De NVAO bepaalt bij de accreditatie van de opleiding of de opleiding voorziet in de vereiste beroepskwaliteit.

CKV-docenten

De raden vinden dat de opleiding van leraren CKV op hbo- en universitair niveau aanpassing behoeft. Zij vinden het onverantwoord docenten met bijvoorbeeld een opleiding tot tekenleraar te vragen ook het veel bredere vak CKV te geven, zonder hun een aanvullende opleiding aan te bieden. Voorts achten de raden het gewenst dat toekomstige docenten CKV niet alleen breed inzetbaar zijn in het onderwijsveld (alle onderwijstypen) maar ook in de kunsteducatiesector. Dit vergt volgens de raden de opzet van een aparte opleiding tot docent op CKV op hbo- en universitair niveau.

Hierover zij opgemerkt dat instellingen de vrijheid hebben om opleidingen aan te bieden en in te richten met inachtneming van de geldende regels inzake macrodoelmatigheid en kwaliteit.

Voor de drie cultureel kunstzinnige vormingsvakken (CKV 1, 2 en 3) leiden momenteel bekostigde (bachelor)opleidingen in het hbo en masteropleidingen in het wo op. In het hbo leidt sinds het studiejaar 2002-2003

de hbo-opleiding docent Beeldende Kunst en Vormgeving op tot de bekwaamheid om onderwijs te verzorgen in de deelvakken CKV 1, 2 en 3. De opleiding vormde een integratie van de opleidingen leraar voortgezet onderwijs tekenen, handvaardigheid en textiele werkvormen in de eerste en tweede graad.

Bij de totstandkoming van deze nieuwe geïntegreerde opleiding zijn de bevoegdheden verbonden aan de voorgangers van deze opleidingen op grond van overgangsrecht gehandhaafd. Dat is een gebruikelijke gang van zaken. Ook nu de Wet op de beroepen in het onderwijs in werking is getreden op grond waarvan bekwaamheidseisen zijn geïntroduceerd, worden volgens het overgangsrecht de bevoegdheden van bezitters van getuigschriften die voordien golden, gerespecteerd. Het is aan de schoolbesturen om de bekwaamheden van de docenten te bewaken, onder meer via (aanvullende) scholing. Daartoe is recentelijk nog een convenant met de scholen voor voortgezet en basisonderwijs tot stand gebracht, waarbij aan deze scholen 100 miljoen euro voor scholingsdoeleinden beschikbaar heb gesteld.

Ook op universitair niveau worden (master-)opleidingen die leiden tot een bevoegdheid in de CKV-vakken aangeboden, zoals de universitaire lerarenopleidingen in de talen en kunstgeschiedenis (CKV 1).

Masteropleiding kunsteducatie

Een recente ontwikkeling is de bekostiging van een geaccrediteerde hbo-masteropleiding kunsteducatie. In verband met signalen van overladenheid van de bachelor kunstvakopleidingen in het hbo, is op basis van onderzoek naar deze situatie door bureau Smets+ en Hover+¹ en veldconsultaties met deskundigen en betrokkenen bij het kunstonderwijs, besloten tot bekostiging van een hbo-masteropleiding kunsteducatie die zich zal richten op CKV 2, maar ook breder, in de kunsteducatiesector. Vijf hogescholen² dan wel samenwerkingsverbanden van hogescholen, komen in 2006/2007 in aanmerking voor een instroom van tezamen 100³ studenten voor deze opleiding. Het gaat daarbij om instellingen waarvan de opleiding een positief kwaliteitsoordeel (toets nieuwe opleiding) door de NVAO heeft gekregen.

Cultuurcoördinator

De raden adviseren ervoor te zorgen dat elke Pabo-student ten minste één kunstdiscipline volgt en/of een specialisatie tot cultuurcoördinator of mediacoach. Ook hier geldt dat het niet in lijn is met de besturingsfilosofie dit vanuit OCW dwingend voor te schrijven. Er is echter veel belangstelling in het veld voor de specialisatie Cultuurcoördinator.

De cursus Interne Coördinator Cultuureducatie (ICC) is ontwikkeld door een consortium onder leiding van Cultuur in School Tilburg en Edu-art Gelderland. De cursus is zowel bedoeld voor docenten als medewerkers bij culturele instellingen en geeft handreikingen voor het ontwikkelen, opzetten en uitvoeren van cultuureducatie in de school. In september 2005 is de cursus via een train-de-trainers model het land in gebracht. Voor de opleiding tot trainer was veel animo. Ook voor de cursus zelf is veel belangstelling. De verwachting is dat aan het eind van het schooljaar 2006–2007 ongeveer 1000 ICC'ers zijn opgeleid.

Tweederde van de VO-scholen (68%) heeft een cultuurcoördinator aangewezen, die in de meeste gevallen enkele uren per week beschikbaar heeft om zijn/haar taken uit te voeren.

¹ Ars longa, schola brevis? Smets+ en Hover+, augustus 2005.

² Alliantie Kunsten Fontys-Zuyd, Amsterdamse Hogeschool voor de Kunsten, Artez hogeschool voor de kunsten, Hanzehogeschool Rotterdam en Codarts Hogeschool voor de Kunsten.

³ Met dit aantal kan worden voorzien in een macro-doelmatig aanbod van deze opleiding.